

Arkeologisk rapport

Kommune: Trondheim

Bruksnavn: Trondheim Bymark, Fjellseter

Gårdsnr./bnr.: 437/1, 435/1, m. fl.

Ref.: Arkivsaksnr. 201218648-5

Kopi: Trondheim kommune, NTNU Vitenskapsmuseet

Vedlegg: Kartvedlegg og bildevedlegg

Askeladden-id: 159973-975, 159977-985, 159987-989

Ved/dato: Knut H. Stomsvik, 07.12.2012, med bidrag fra Ragnhild Berge

Ad: Arkeologisk registrering i forbindelse med mulig etablering av nytt skianlegg ved Gråkallen, Trondheim bymark

Bakgrunn

I henhold til gjeldende forskrifter til Lov om kulturminner (kulturminneloven) er fylkeskommunen delegert ansvaret for å ivareta de samlede verneinteresser knyttet til kulturminner i plan- og utbyggingssaker. Alle kulturminner eller spor etter menneskelig virksomhet fra før reformasjonen, det vil si før år 1537, er automatisk fredet etter § 4 i kulturminneloven.

I forbindelse med plan- og utbyggingssaker kan fylkeskommunen kreve at det foretas arkeologiske registreringer forut for en eventuell godkjenning av planen. Tiltakshaver har etter kulturminnelovens § 9 plikt til å undersøke om tiltaket vil virke inn på automatisk fredete kulturminner. Det vil som regel innebære en befaring eller registrering av det aktuelle planområdet av arkeolog fra fylkeskommunen.

I forbindelse med ovennevnte sak har det blitt utført en arkeologisk registrering innenfor deler av planområdet. Registreringen er utført av arkeolog Ragnhild Berge og undertegnede gjennom fem befaringer foretatt i løpet av august og september 2012. Det har ikke vært en ambisjon å foreta en totalregistrering av planområdet, dette ville ha krevd en langt mer omfattende tidsbruk. Det har heller vært et mål å skaffe tilstrekkelig kunnskap om området til å kunne peke på prognoseområder for kulturminner. Befaringene har derfor vært lagt opp som «streiftog» gjennom utvalgte deler av planområdet. Arbeidet tok til sammen 53 timer i felt og ble utført i dagene 16.08, 24.08, 31.08, 20.09 og 21.09.12.

Planområdet

Det foreslåtte planområdet er over 2000 dekar stort og avgrenses grovt sett av Tømmerdalen og Kobberdammen i nord, av Gråkalltoppen i vest, Vintervatnet i sørvest og Fjellsetermyran i sørøst. Terrenget er stigende fra om lag 320 m.o.h. lengst øst i området til toppen av Gråkallen som ligger på ca 550 m.o.h. Den østligste og lavestliggende halvdel av området består av til dels tettvokst skogsterreng avbrutt av mindre myrdrag samt innslag av dyrket mark rundt Fjellsetra. Den vestligste og høyestliggende halvdel er preget av større myrflater og skinnere vegetasjon, med overgang til

snaufjell lengst mot vest.

Tidligere funn/registreringer

Det er tidligere registrert flere kulturminner i bymarka, både innenfor og i umiddelbar nærhet av planområdet. I hovedsak er det kullgroper som tidligere er registrert, blant annet en større konsentrasjon i området øst for Kobberdammen. Flesteparten av de tidligere registrerte kulturminnene er pr dato ennå ikke innlagt i Askeladden. Se vedlagte oversiktskart som viser hvilke registreringer som ligger i Askeladden, og hvilke som ennå ikke er innlagt.

Metode

Utvählte deler av planområdet ble gått over og visuelt registrert. Dette skjer ved at det foretas observasjon av synlige strukturer i overflaten, samt at det stikkes med jordbor for å sondere grunnforholdene og eventuell forekomst av trekull i grunnen. Ved visuell befaring registreres eksempelvis gravhauger/røyser, rydningsrøyser, steingjerder, fangstgroper, kullgroper, tjæremiler i myr, hulveger, hustufter og liknende. På forhånd var det satt opp prognose for utmarksminner i form av anlegg for kull- og tjæreproduksjon, samt spor etter jernproduksjon.

Registreringer

Følgende kulturminner ble observert og beskrevet. Tallene henviser til id-nummer i Askeladden:

159973

Kullgrop. Gravd inn i terrenget for skjerming mot nord. Indre mål ca. 1 x 0,7 m. Uklar avgrensing.

159974

Kullgrop. Indre mål: ca. 1,5 m. i diameter. Svak antydning til voll rundt. Ser ut til å være overpløyd, dyrkingen har trolig høy alder. Trekull påvist ved sondering med jordbor.

159975

Kullgrop. Indre mål: ca. 1,5 x 1 m. Svak antydning til voll rundt. Ser ut til å være overpløyd, dyrkingen har trolig høy alder. Trekull påvist ved sondering med jordbor.

159977

Kullgrop. Ytre mål: ca. 1,4 x 1 m. Grunn fordypning med litt trekull påvist ved sondering med jordbor.

159979

Kullgrop. Ytre mål: ca. 1 x 1 m. Grunn fordypning med litt trekull påvist ved sondering med jordbor.

159983

Kullgrop. Ytre mål: ca. 1,2 x 1 m. Grunn fordypning med litt trekull påvist ved sondering med jordbor.

159984

Hustuft. Ytre mål: ca. 7 x 5 m. Indre mål: ca. 1,6 x 1,6 m. Veggvoll med varierende bredde mellom 2,8 - 1,6 m. Avbrudd i vollen, trolig inngangsparti, mot øst. Uviss alder og funksjon, men har en alderdommelig karakter.

159985

Kullgrop. Ytre mål: ca. 1,2 x 1,2 m. Grunn fordypning med litt trekull påvist ved sondering med jordbor.

159987

Kullgrop. Ytre mål: ca. 2,6 x 2 m.

159988

Røsteplass. Lag med noe trekull, steinansamlinger og rød, siltig sand - trolig urøstet jernmalm - beliggende på lav kulle. Stedvis dobbelt utvaskingslag i jordprofilen. Lokaliteten ble nærmere

registrert av Ragnhild Berge 21.09.12, se egen beskrivelse under.

159989

Jernvinneanlegg. Tørrmurt steinkonstruksjon, slagg og røstet jernmalm innenfor et område med utstrekning ca. 13 x 6 m. Jernvinna er tidligere registrert av Sør-Trøndelag fylkeskommune (Holseng 1999). Anlegget er også delvis arkeologisk undersøkt av NTNU Vitenskapsmuseet.

Konklusjon

Registreringene viser en funnkonsentrasjon mellom Vintervatnet og Skistua. De fleste er kullgroper, men det er også en tuft av ukjent alder samt et tidligere kjent jernvinneanlegg. I dette området ble det også funnet en tidligere ukjent lokalitet med urøstet jernmalm som etter alt å dømme kan settes i forbindelse med dette jernvinneanlegget.

Kullgroper ble brukt til å fremstille trekull til bruk i smie- og jernfremstillingsaktivitet i jernalder og middelalder. I dag fremstår de ofte som sirkulære søkk i undergrunnen, ofte med en voll rundt. De kan variere i størrelse fra kun en halv meter til flere meter i diameter. De fleste kullgropene innenfor planområdet er små og vanskelige å se i terrenget. Tidligere var kullgroper lite kjent i Sør-Trøndelag, men i de siste årene har kulturminnekategorien begynt å dukke opp i større antall. Kullgropene dateres vanligvis til middelalder, innen tidsrommet 12-1300 e.Kr. Kullgropene har etter alt å dømme sammenheng med middelalderbyens behov for kull.

I tillegg til de ovennevnte kulturminnene ble det observert flere arealer med fossil åkermark i området rundt Fjellseter, se vedlagte kart for beliggenhet. Arealene er imidlertid ikke nøyaktig avgrenset. Det er noe usikkert hvor gamle disse dyrkingsområdene er, men ut fra utseende og karakter kan de antas å ha vært i bruk i middelalder eller jernalder. Dersom denne antakelsen er riktig er dyrkingsområdene automatisk fredete og skal i utgangspunktet ikke berøres av inngrep. Spørsmålet kan imidlertid ikke konkluderes før det eventuelt er utført nærmere undersøkelser.

Områdene sør for Gråkallen, langs fjellseterveien mellom Skistua og Fjellseter, og mellom Fjellseter og Kobberdammen har størst potensiale for funn av ytterligere kulturminner, fortrinnsvis kullgroper. Det kan antas at prognosen er økende mot øst og mot lavereliggende terreng. Områdene nord for Gråkallen, nord for Skistua og vest for Kobberdammen må anses å ha et lavere potensiale da de for det meste består av delvis nakent berg, myr eller arealer med svært tynne løsmasser. Det kan likevel ikke utelukkes at det kan finnes mindre løsmasselommer der muligheten for å påtreffe kullgroper er større, særlig ved planområdets nordlige ende. Generelt kan det sies at prognosen er minst i de høyestliggende områdene, og tiltakende jo lenger ned i skogbeltet man kommer.

Referanser

Holseng, Ove T. 25.11.1999: Arkeologisk rapport; befaring i forbindelse med reguleringsplan for Skistua og Skistuaområdet. Arkivsaksnr. 199904242

Notat 24. sept. 2012 ved Ragnhild Berge:

Prøvestikk i lokalitet 159988 med funn av trekull og mulig røstet malm, 21.09.12

Lokaliteten består i hovedsak av en rektangulær nedgraving og en torv- og jorddekt forhøyning med stein i bunnen. Jordborstikk viste innslag av trekull i massen over et større område. For nærmere å fastslå hva dette er rester av ble det gravd fire prøvestikk på ca. 30 x 30 cm. Disse ble dokumentert ved foto og beskrivelse.

P1 i nedre kant av forhøyning

Profil fra topp til bunn:

1. Tykk torv med mye røtter
2. Mørkegrått utvaskingslag med trekull i bunnen.
3. Lysegrått/hvitt utvaskingslag. Kompakt.
4. Kraftig rødbrunt lag med flekker av det som ble antatt å være røstet malm.
5. «Steinrøys» i bunnen. Lys kvartsaktig stein med bruddflater.

P2 i øvre, sentrale deler av forhøyning

1. Torv
2. Utydelig mørkegrått utvaskingslag med trekull i bunnen.
3. Lys stein 20X 20 cm, trolig del av røys. (dvs. trekull umiddelbart over steinen).

P3 i kanten av forhøyning og rektangulær nedgraving.

1. Torv
2. Mørkegrått utvaskingslag.
3. Lyst grått utvaskingslag. Kompakt. Kurver ned mot bunnen av nedgravningen.
4. Brungul sandjord med enkelte flekker av det som ble antatt å være røstet malm.

Samtlige lag under torva og også undersiden av torva inneholder små trekullbiter i P3. Utydelig, trolig omrota profil.

Det ble også gravd et lite prøvestikk P4 i underkant av forhøyningen. Dette viste torv, noe trekull i bunnen av torva og lys bruddstein under.

Det ble samlet inn prøver av den mørkerøde jorda som var antatt å være røstet malmen samt to trekullprøver. Derav er en prøve tatt fra P1 i lag 4. En prøve er tatt fra overgangen mellom lag 3 og 4. En trekullprøve er tatt fra lag 4 i P1. En kullprøve er også tatt fra lag 2 i P1.

De to prøvene med antatt røstet malm ble i etterkant testet med magnet. Massen er ikke magnetisk, og denne testen avkrefter dermed at det er snakk om røstet malm. Tolkningen av lokaliteten blir derfor noe usikker. Jordborstikk viser trekull over et ganske stort areal (se innmåling). Den kraftige rødfargen på jordmassen kan ha oppstått som et resultat av betydelig varmepåvirkning. Forhøyningen der prøvestikkene ble tatt består trolig av bruddstein lagt sammen i en slags røys. Lokaliteten ligger tett på to slalomtraséer samt ved foten av et nedlagt skihoppanlegg. På den annen side er myra ved lokaliteten trolig kilden for den malmen som er anvendt i jernvinneanlegget fra vikingtid som ligger ca. 60 m SV for lokaliteten.

Fotos:

IMG_2240 Skistua P1 210912

IMG_2242 Skistua P1 210912

IMG_2248 Skistua P2 210912

IMG_2250 Skistua masse fra lag 4 i P3 210912

IMG_2253 Skistua P3 210912

IMG_2255 Skistua Prøvestikk plassering 210912

Skannet skisse over prøvestikkenes plassering

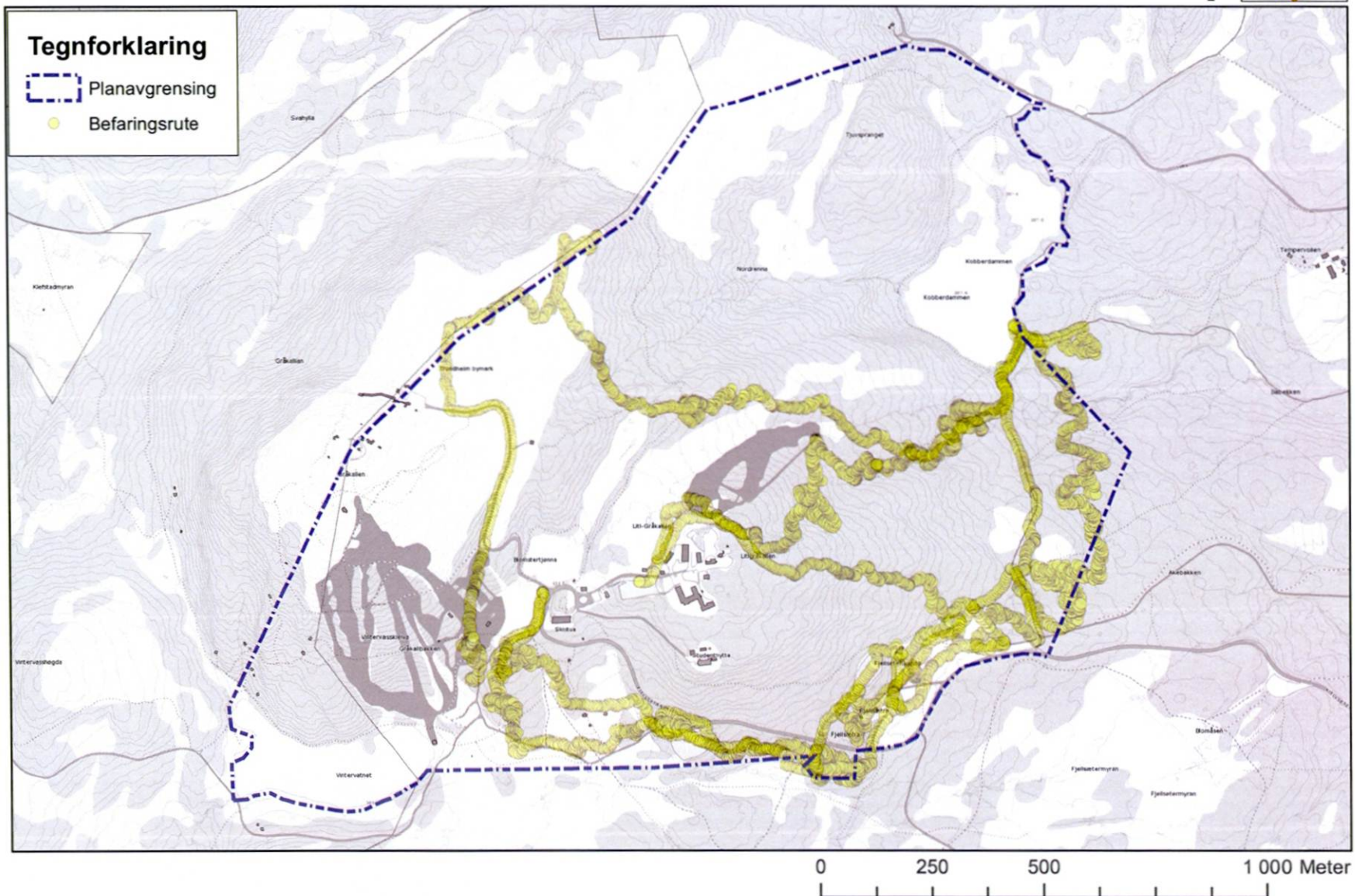
Oppdatering:

I e-post datert 01.10.12 har Ragnhild Berge oppgitt følgende utfyllende opplysninger om ovennevnte masse med antatt røstet malm: etter nærmere undersøkelser ved Vitenskapsmuseet ble det fastslått at massen inneholder om lag 94 % jern, noe som nokså entydig peker mot at massen er urøstet jernmalm.

Knut H. Stomsvik
arkeolog

Arkeologisk registrering i forbindelse med nytt skianlegg ved Gråkallen

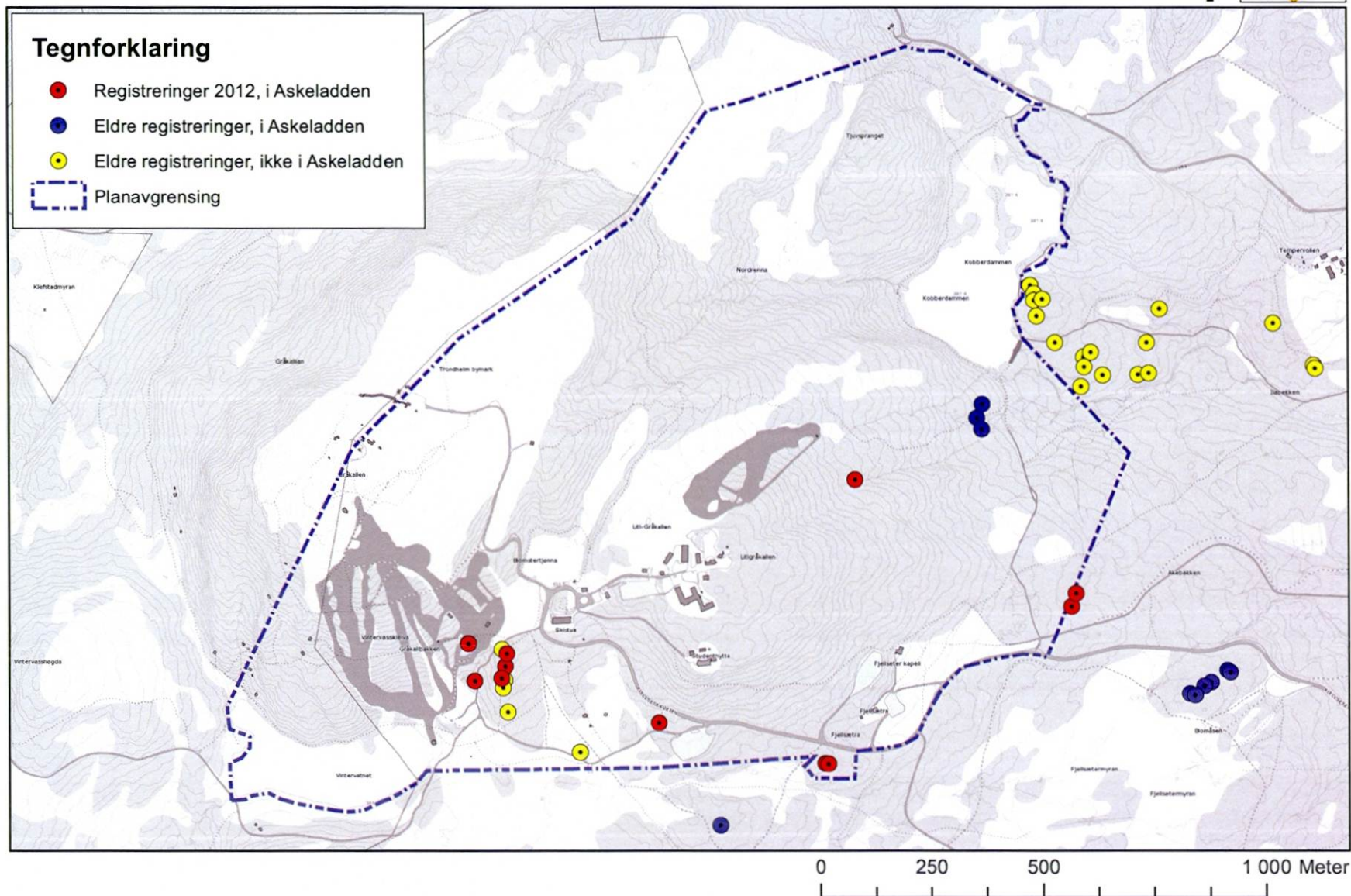
28.11.2012
K H Stomsvik

Arkeologisk registrering i forbindelse med nytt skianlegg ved Gråkallen

28.11.2012

K H Stomsvik

Arkeologisk registrering i forbindelse med nytt skianlegg ved Gråkallen

07.12.2012

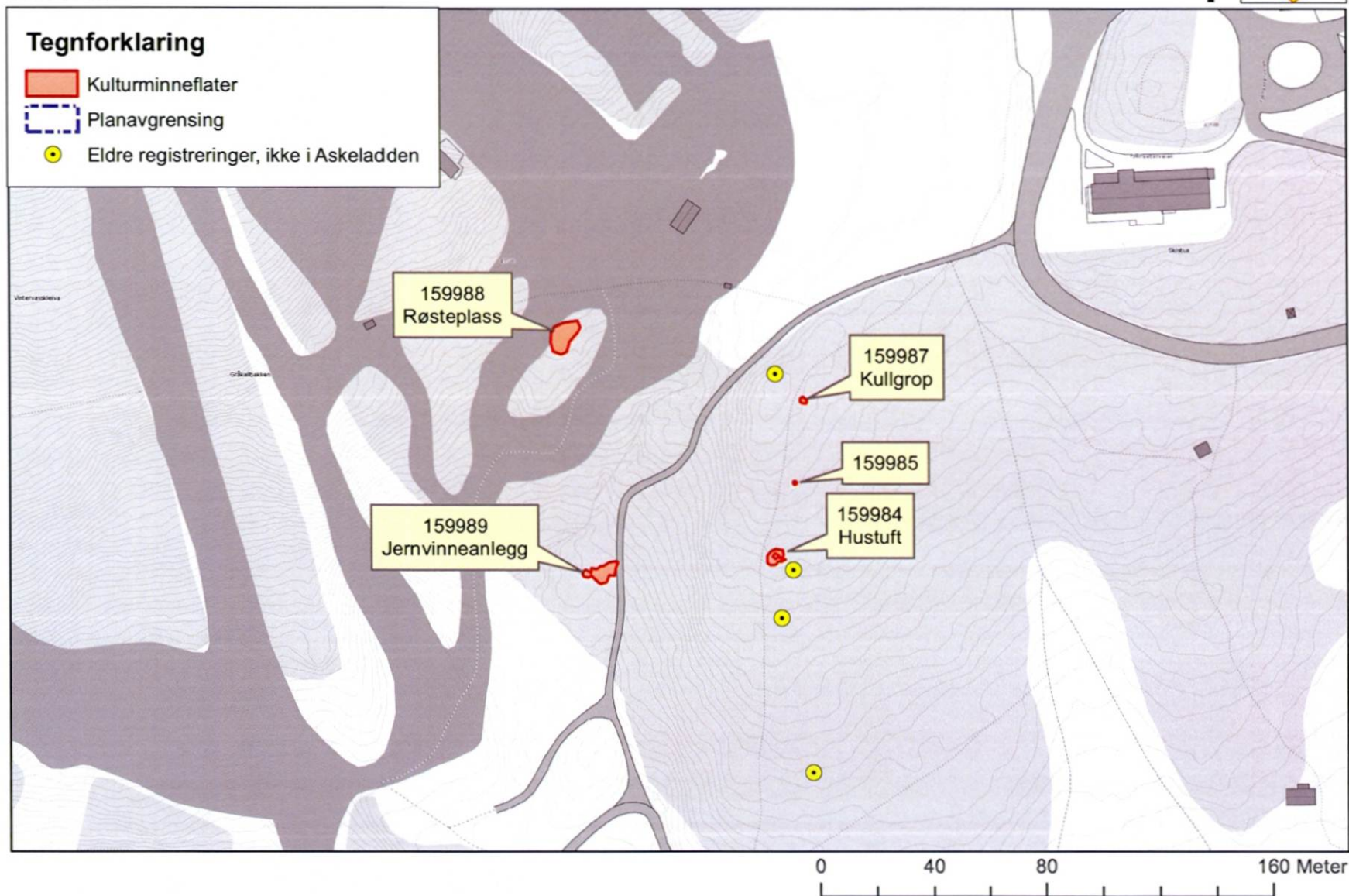
K H Stomsvik

Detalj, Skistua

Tegnforklaring

- Kulturminneflater
- Planavgrensning
- Eldre registreringer, ikke i Askeladden

Arkeologisk registrering i forbindelse med nytt skianlegg ved Gråkallen

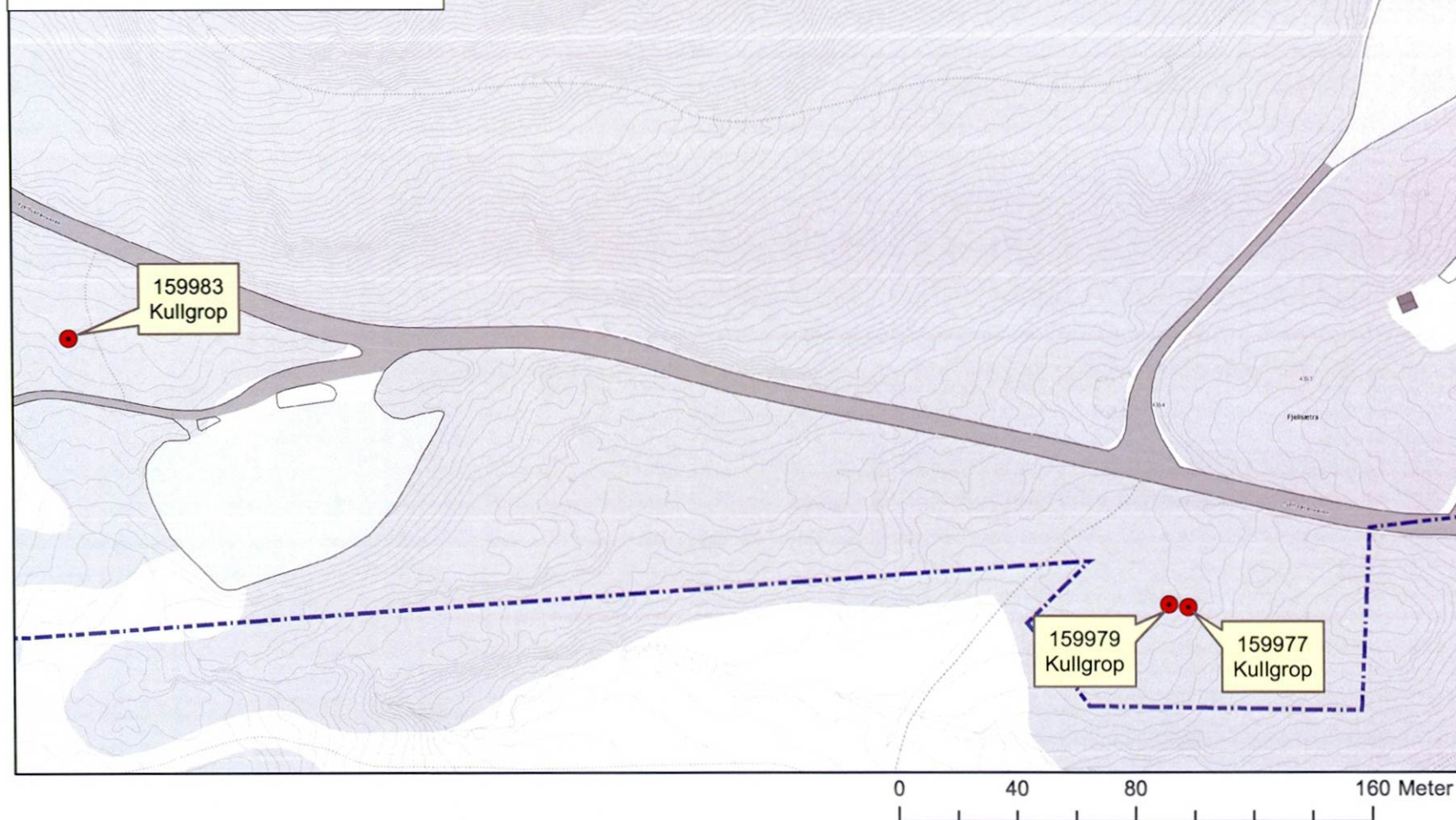
07.12.2012
K H Stomsvik

Detalj, Fjellseterveien

Tegnforklaring

- Planavgrensing
- Registreringer 2012, i Askeladden

Arkeologisk registrering i forbindelse med nytt skianlegg ved Gråkallen

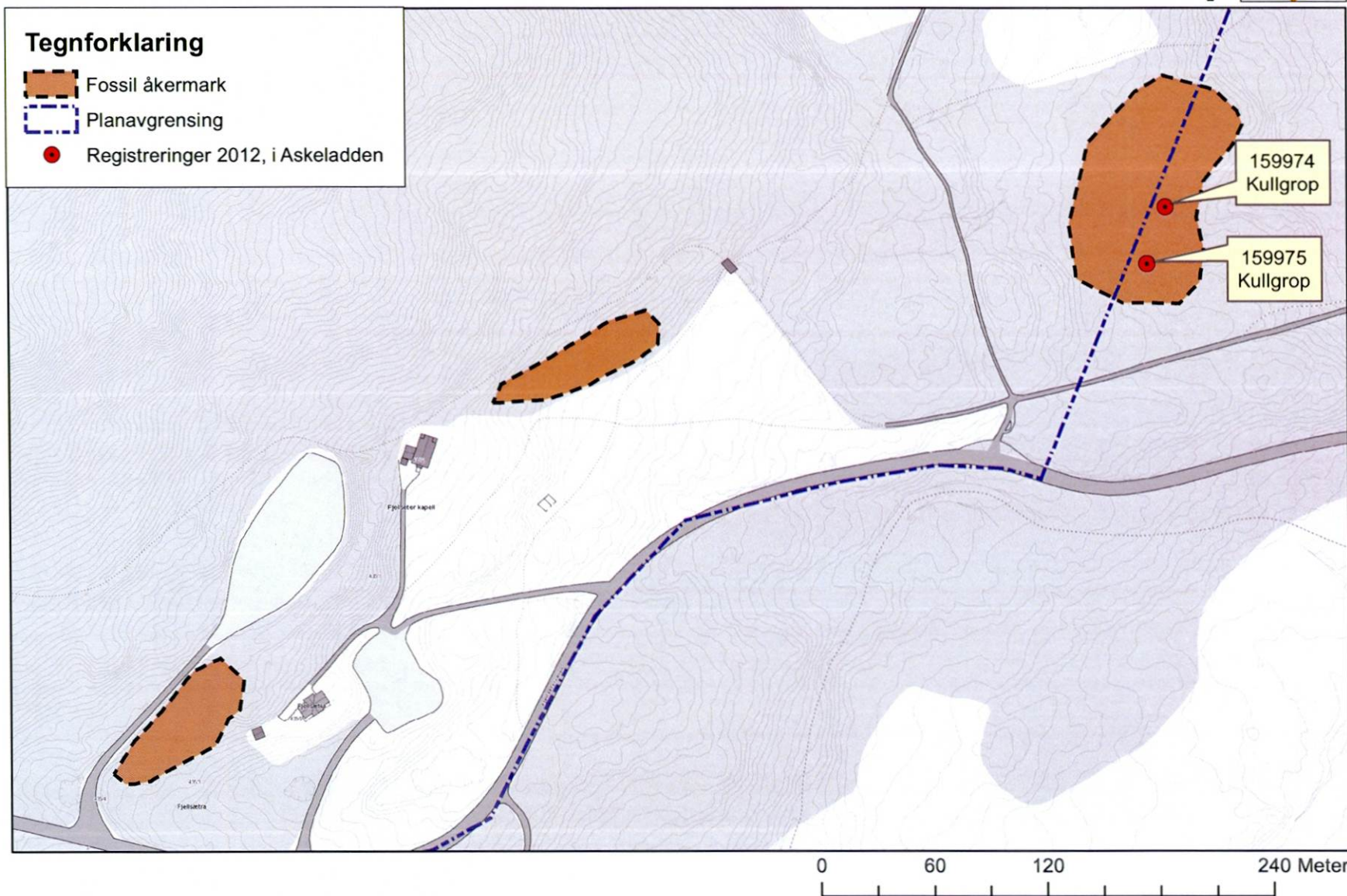
07.12.2012
K H Stomsvik

Detalj, Fjellseter

Tegnforklaring

- Fossil åkermark
- Planavgrensing
- Registreringer 2012, i Askeladden

Arkeologisk registrering i forbindelse med nytt skianlegg ved Gråkallen

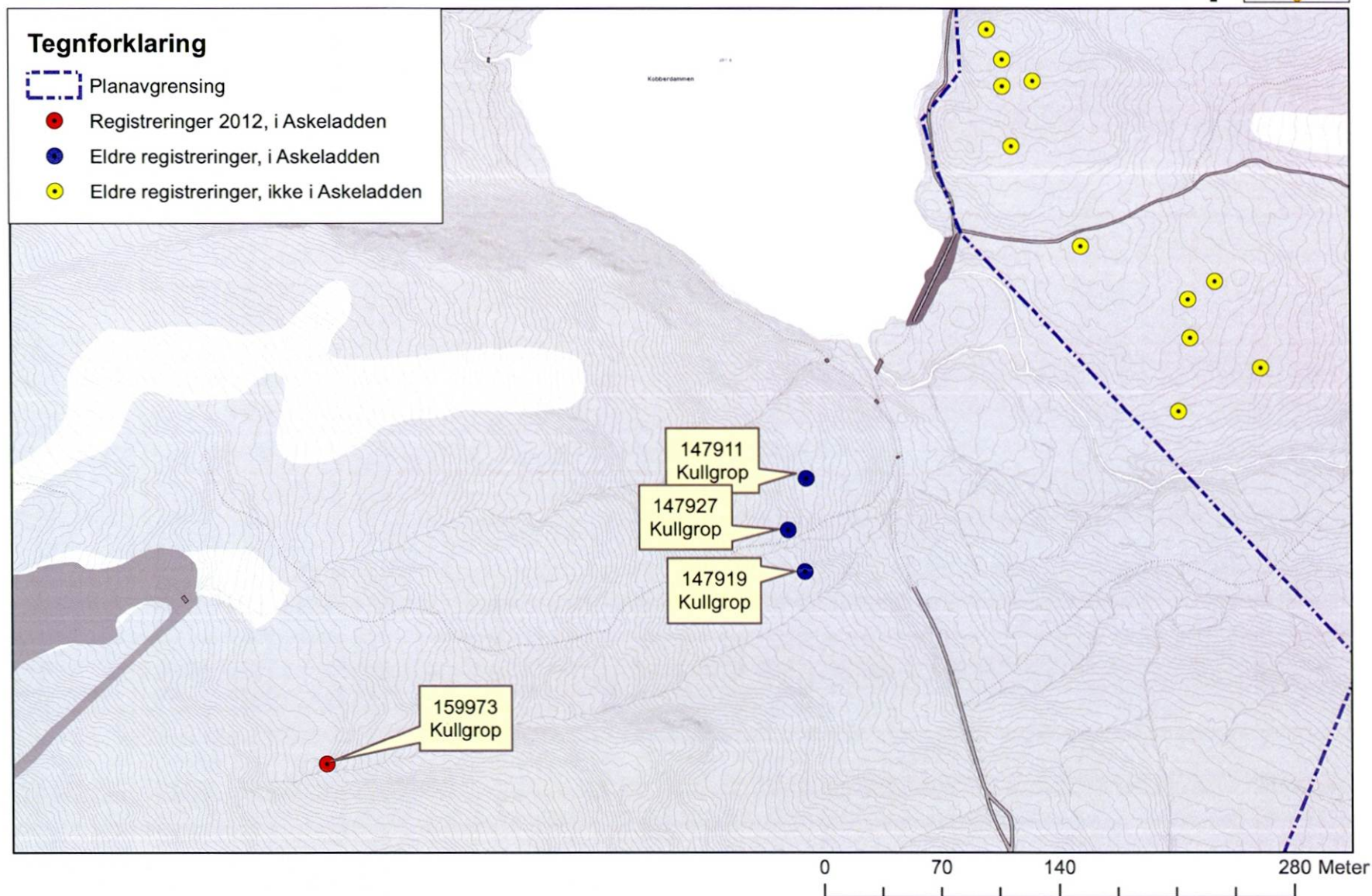
07.12.2012
K H Stomsvik

Detalj, Kobberdammen

Tegnforklaring

- Planavgrensning
- Registreringer 2012, i Askeladden
- Eldre registreringer, i Askeladden
- Eldre registreringer, ikke i Askeladden

IMG_2240 Skistua,
prøvestikk 1

JMG 2242 Skistua
prøvestikk 1

IMG_2248 Skistua,
prøvestikk2

IMG_2250 Skistua
masse fra lag 4
prøvestikk 3

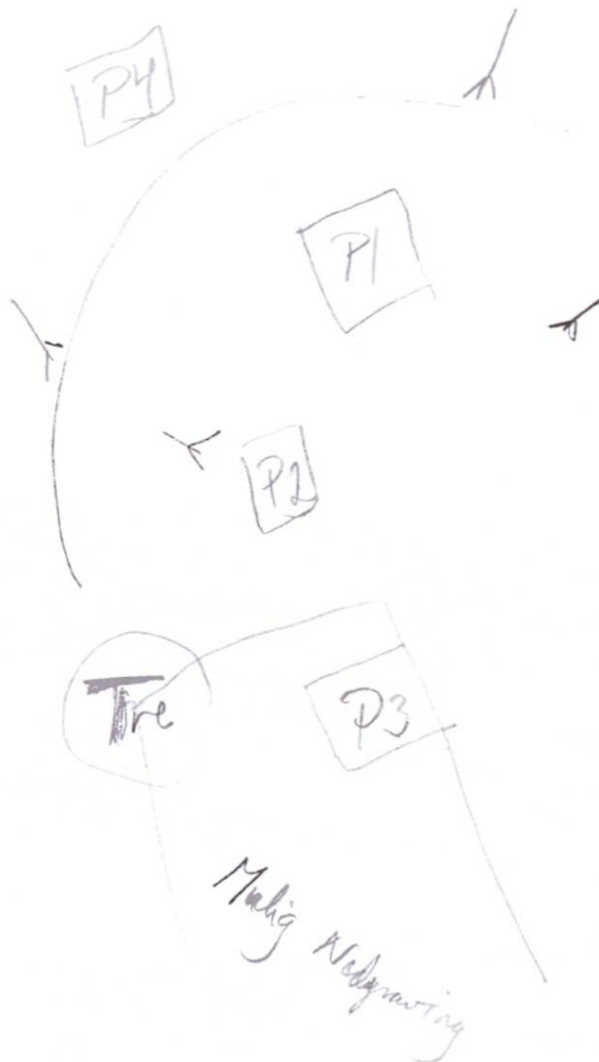

IMG_2253 Skistua,
prøvestikk 3

IMG 2255 Skistua,
prøvestikk plassering

Skisse over prøvestikk.
Nord til venstre.